
JESMO LI SPREMNI ZA SUSRET VJERE I SKOLE?

VJERONAUK U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA

Od jeseni ove godine u Hrvatskoj će biti moguće održavati vjeronauk u školskim prostori-

jama za učenike osnovne i srednje škole. Riječ je o vjeronauku kao fakultativnom predmetu u sklopu izvannastavne školske djelatnosti. Birat će ga, dakle, učenici, odnosno roditelji učenika osnovne škole, koji to budu željeli. Škole će, prema uputama Hrvatskog ministarstva za prosvjetu i kulturu, treba osigurati prikladan prostor i vrijeme, a Crkva i ostale vjerske zajednice trebati će se pobrinuti za vjeronaučni program, udžbenike i nastavnike (vjeroučitelje). Čini se da će se Crkva i ostale vjerske zajednice također morati pobrinuti – barz zasad, dok se ne poboljša gospodarsko stanje u Hrvatskoj – i za financiranje vjeronauka u školama.

Iznenadenje, zadovoljstvo i zatečenost

Mnogi su iznenađeni takvim razvitkom rasprave i odlučivanja o vjeronauku i vjerskoj kulturi u školi. Neki su vrlo ugodno iznenađeni, neki se boje da je odluka prebrzo donesena, neki ne znaju što bi o tome mislili.

Potpisnici Promemorije Hrvatskom ministarstvu prosvjete i kulture o religioznoj kulturi u školi i društvenim medijima, objavljene u prošlom broju GK na str. 4, nisu iznenađeni načelnim omogućavanjem da se vjeronauk održava i u školskim prostorijama tamo gdje je to potrebno i moguće. Oni su to zapravo i predložili u točki 8 Promemorije. Nisu iznenađeni ni oni koji su, prateći naš tisak i ostale medije, zapazili da su se u posljednje vrijeme za takvo rješenje javno založili katolički biskupi i predstavnici najviših prosvjetnih vlasti u Hrvatskoj.

Izgleda da su vrlo ugodno iznenađeni i zadovoljni mnogi roditelji, a možda i razmjerno velik broj nastavnika te znatan broj župnika i vjeroučitelja. Mnogi očekuju da će ulazak vjeronauka u školske prostore u velikoj mjeri pridonijeti promicanju duhovnih vrijednosti u odgoju i obrazovanju naše djece i naših mladih. Nadaju se da će se ulaskom svećenika i ostalih vjeroučitelja u zbornice i u razrede znatno pridonijeti kvaliteti odgoja i obrazovanja u našim školama. Žele, kako je to nedavno izrazila jedna sudionica mini-ankete u „Večernjem listu“, da vjeronauk u školi djeci i mladima pomogne steći „poštenje, dušu i srce“. Čini se da je takvo očekivanje bio jedan od glavnih motiva

u zalaganju najviših crkvenih i prosvjetnih vlasti da se u Hrvatskoj već ove godine omogući održavanje vjeronauka u školama. Predstavnici tih vlasti, ali i znatan broj roditelja i voditelja župnih zajednica, osim toga, u takvom rješenju vide dragocjenu pomoć za redovito i kvalitetno održavanje vjeronauka u prostorno velikim župama s više škola i tamo gdje nema prikladnih vjeronaučnih dvorana.

Mnogi se, međutim, osjećaju zatečenima. Ne samo u „svjetovnim“ nego i u „crkvenim“ sredinama. Neki se nastavnici još ne osjećaju psihološki spremnima za susret s izrazito vjerskim sadržajima te za „normalan“ susret sa svećenicima, časnim sestrama i drugim vjeroučiteljima u zbornici, razredu i drugim školskim prostorijama. Neki od nastavnika i ostalih građana boje se da će se vjeronaukom u školi učenicima nasilno nametati određeni pogled na svijet i život. Neki se pak boje neželjenih podjela među učenicima, osobito u višekonfesionalnim i vjeronacionalnim sredinama. A neke je možda strah da će biti velikih organizacijsko-tehničkih problema, na primjer u pronalaženju slobodnog vremena i prostora tijekom radnoga vremena u školi.

Zatečenima se osjećaju i mnogi iz crkvenih sredina, osobito neki voditelji crkvenih zajednica (župnici, vjeroučitelji i drugi pastoralni djelatnici). Svi se gotovo pitaju: Što se „dobiva“ a što „gubi“ seljenjem vjeronauka iz župne zajednice u školu? Ne postoji li opasnost da zanemarimo i olako izgubimo dragocjeno iskustvo župnog vjeronauka što smo ga stekli tijekom posljednjih četrdeset godina? Naše specifično iskustvo iz kojega bi mogle i iz kojega žele ponešto naučiti i Crkve iz zapadnih europskih zemalja, koje posljednjih godina nastoje pronaći što bolju „ravnotežu“ između „školskog“ i „župnog“ vjeronauka. Mnogi se pak boje da imamo premalen broj vjeroučitelja sposobnih za kvalitetno vođenje vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. Osim toga, nameće se i vrlo hitno pitanje o vjeronaučnom programu i o izboru najprikladnijih vjeronaučnih udžbenika za osmogodišnju školu. Isto se tako, i još više, postavlja pitanje o hitnoj izradbi vjeronaučnog programa i prikladnih udžbenika za srednju školu.

Temeljito, hitno i djelotvorno raspraviti o svemu

O svim tim pitanjima treba temeljito, nijansirano, strpljivo i djelotvorno raspraviti. I to odmah — već prije početka i na početku nove školske godine. Po mogućnosti sa svima ili bar sa što većim brojem onih kojih se to tiče. Sa stručnjacima, s nastavnicima i vjeroučiteljima, s roditeljima, s predstavnicima crkvenih i prosvjetnih vlasti. Prilike za tu raspravu i za donošenje odgovarajućih odluka bit će, među ostalim, na Katehetskoj ljetnoj školi u Đakovu (od 27. do 31. kolovoza o. g.), na zajedničkoj izvanrednoj sjednici Katehetskog vijeća i Vijeća za mlade BKJ (1. rujna o. g.), na trodnevnom međustručnom i međuvjerskom znanstvenom kolokviju o religioznoj kulturi u školi i društvenim medijima na razini cijele Jugoslavije (u Zagrebu od 18. do 21. rujna o. g.), na različitim razinama crkvenih i državnih vlasti, u školama i župnim zajednicama, u tisku i drugim javnim medijima.

ODNOS ŽUPNOG VJERONAUKA I VJERSKE KULTURE U ŠKOLI

Uvođenje mogućnosti da se već od ove jeseni vjeronauk održava u prostorijama osnovnih i srednjih škola tek je početak onoga što se u Hrvatskoj kani postupno i sustavno učiniti, da bi se svima omogućilo stjecanje dostatne i kvalitetne vjerske kulture, odnosno dostatnog i kvalitetnog vjerskog odgoja i obrazovanja.

Vjerska kultura u školi kao sastavni dio nekih predmeta

Hrvatsko ministarstvo prosvjete i kulture — u suradnji sa stručnjacima — već sada radi na tome da se najprije iz školskih programa i udžbenika uklone sadržaji koji su na negativan ili iskrivljen način iznosili činjenice ili tumačenja o vjeri, o Crkvi i drugim vjerskim zajednicama. Tijekom ove i sljedećih nekoliko godina Ministarstvo će — dakako, u suradnji sa stručnjacima i u dogovoru s nadležnim crkvenim/vjerskim vlastima — posebnu brigu posvetiti uvođenju religiozne (vjerske) kulture kao sastavnog dijela pojedinih školskih predmeta u osnovnim, srednjim, višim i visokim školama.

Vjerska kultura bit će ugrađena u sve školske predmete koji to po svojoj naravi traže. To su osobito tzv. društveno-humanistički predmeti, tj. oni predmeti koji se bave čovjekom i ljudskim društvom. Među takve predmete pripadaju: hrvatski jezik i književnost; likovna, glazbena, scenska, filmska i druge umjetnosti; povijest, psihologija, sociologija, filozofija, znanosti o religiji; i mnogi drugi predmeti (osobito na različitim višim i visokim učilištima). — Vjerska kultura bit će također ugrađena i u predškolski odgoj u one vidove toga odgoja kamo ona po svojoj naravi pripada.

Očito, nazočnost vjerskih sadržaja u pojedinim školskim predmetima i u predškolskom odgoju ne smije biti ostvarivana i doživljavana kao „indoktrinacija“ i „ideologizacija“, tj. kao nasilno nametanje krutog i jednostranog pogleda na svijet, nego kao nenametljiv i prirodan susret s vjerom kao jednom od najvažnijih sastavnica čovjekova pojedinačnog i zajedničkog života.

Vjerska kultura kao poseban školski predmet

Nadležne prosvjetne i crkvene/vjerske vlasti u Hrvatskoj, zajedno sa stručnjacima, žele i već sada rade na tome da se što prije izradi program vjerske kulture kao posebnog školskog predmeta u osnovnim i srednjim školama. Taj će predmet biti uveden kao sastavni dio školskoga odgojno-obrazovnog programa, i to čim se procijeni da za to postoje stvarne mogućnosti. To bi se moglo ostvariti, bar u nekim sredinama, do dvije-tri godine, jer se možemo nadati da će do tada biti izrađeni prikladni programi i udžbenici za školsku vjersku kulturu kao poseban predmet te da će se do tada osposobiti mnogo veći broj nastavnika za vođenje satova iz tog predmeta.

Razmišlja se također o tome da će do dvije-tri godine biti moguće i u predškolski odgoj uvesti vjersku kulturu kao posebno odgojno-obrazovno područje, i to u obliku predškolskog vjerskog odgoja.

Vjerska kultura kao poseban predmet u osnovnim i srednjim školama zamišlja se kao izobran predmet koji postaje obvezatnim nakon

njegova izbora između dva ili više izbornih predmeta. Isto bi tako vjerski odgoj u predškolskom odgoju bio izborno odgojno područje. – O izboru vjerskoga odgoja u dječjem vrtiću te o izboru vjerske kulture u osnovnim školama odlučivali bi roditelji. O izboru religiozne kulture u srednjim školama suodlučivali bi, zajedno s roditeljima, i učenici.

U dosadašnjim raspravama neki se pitaju zašto je potrebno u školu uvoditi vjersku kulturu kao poseban predmet, ako će vjerski sadržaji biti ugrađeni u različite školske predmete. O tom će pitanju trebati još mnogo raspravljati i pisati, jer se na nj može uvjerljivo odgovoriti tek kada se dobije uvid u konkretne sadržaje vjerske kulture ugrađene u pojedine predmete i u sadržaj vjerske kulture kao posebnog predmeta. Za sada neka bude spomenuto samo to da se uvođenjem vjerske kulture kao posebnog školskog predmeta izbjegava opasnost nesustavnog, jako djelomičnog i u sebi nedostatno povezanog upoznavanja s važnim vjerskim sadržajima. O toj se opasnosti kao i velikom problemu u posljednje vrijeme raspravlja, naprimjer, u Francuskoj, gdje u javnim školama nema vjerske kulture („školskog vjeronauka) kao posebnog predmeta.

Odnos župnog vjeronauka i školske vjerske kulture

Mogli bismo reći da je to pitanje, iako mnogi to izričito ne spominju, zapravo najdelikatnije pitanje u cjelokupnoj problematici o kojoj je riječ. Zato je posve razumljivo da upravo na to pitanje treba usmjeriti glavninu daljnjih rasprava među stručnjacima te u razgovorima s onima kojih se to posebno tiče, osobito s voditeljima župnih zajednica, s vjeroučiteljima i s roditeljima. Mi ćemo ovdje moći iznijeti samo nekoliko tvrdnji o tom odnosu, koje ne bi trebale biti sporne:

1) Uvođenje vjerske kulture u školu kao posebnog predmeta ne smije dovesti u pitanje župni vjeronauk (župnu katehezu) Zato što se takvim vjeronaukom na poseban način ostvaruje spoznajno, doživljajno i djelatno uvođenje u vjeru i različite oblike života konkretne crkvene (župne) zajednice. Župna je zajednica,

osobito u našim prilikama, jedno od najprirodnijih mjesta gdje se vjera može učiti, slaviti i živjeti.

2) Župni vjeronauk i vjerska kultura kao poseban školski predmet (stanovit oblik „školskog“ vjeronauka) trebaju biti u komplementarnom odnosu, tj. oni se trebaju međusobno dopunjavati.

3) Uvođenjem vjerske kulture kao posebnog školskog predmeta („školskog“ vjeronauka) župni bi se vjeronauk „rasteretio“ mnogih sadržaja koji bi se mogli premjestiti u školu. Time bi se, među ostalim, sustavni vjerski odgoj i obrazovanje omogućio mnogo većem broju djece i mladih. To bi omogućila mnogo veća satnica i redovitost u tom odgoju i obrazovanju.

4) To bi bio poticaj da u razmjerno kratkom vremenu školujemo velik broj kvalificiranih osoba, osobito vjernika laika, koji bi bili sposobni ne samo za vođenje satova vjerske kulture u školi nego i za različite oblike stručne suradnje u župnim zajednicama.

Djelomičnim održavanjem dosadašnjeg župnoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama, o čemu je bilo riječi u prošlom broju GK, možemo zapravo već ove godine početi s eksperimentalnom i prijelaznom fazom u ostvarivanju nijansiranog i komplementarnog odnosa između našega budućeg župnog i „školskog“ vjeronauka.

ŠKOLOVANJE VJEROUČITELJA I NASTAVNIKA VJERSKE KULTURE

Mnogi među nama nisu još možda ni izdaleka svjesni pred kakvim se izazovima i otvorenim šansama na području vjerskog odgoja i obrazovanja nalaze naša Crkva i naša škola. Neki se boje izazova, a neki ne raduju novim mogućnostima.

Vrlo složenih pitanja i velikih teškoća ima mnogo, kako smo to naznačili u prethodnom i prošlom broju GK. No, ne bismo smjeli proigrati šanse koje nam se nude. Ne treba se prestrašiti brojnih pitanja o tome jesmo li spremni za susret vjere i škole: održavanjem, već od ove jeseni, dijela župnog vjeronauka u osnovnim i

srednjim školama, te uvođenjem, do dvije-tri godine, vjerske kulture („školskog“ vjeronauka) kao posebnoga školskog predmeta. Međutim, da bismo ta pitanja mogli što uspješnije riješiti, isto je tako prijeko potrebno da ih ne prikrivamo, nego da ih priznamo te da se s njima ozbiljno sučelimo. Postupajući pritom promišljeno, kreativno i strpljivo, s mnogo smisla za postupnost i uvažavanje konkretnih prilika u pojedinim sredinama.

Uz pitanje prikladnih programa i udžbenika za župni i „školski“ vjeronauk (vjersku kulturu kao poseban školski predmet), najstroženije i najteže pitanje jest: Kako što prije znatno povećati broj dostatno osposobljenih kateheta za kvalitetno vođenje župnog vjeronauka i ostalih evangelizacijsko-katehetskih susreta, osobito s odraslima i mladima, u sklopu raznolikog života i djelovanja naših konkretnih crkvenih zajednica? I pitanje: Kako povećati, odnosno kako gotovo posve ispočetka školovati i doškolovati dovoljan broj kvalificiranih nastavnika vjerske kulture kao posebnog školskog predmeta?

Koliko je to pitanje važno i hitno, može se uočiti iz činjenice da u Crkvi u Hrvata, koja broji oko 5 milijuna pripadnika, djeluje svega oko 3000 kateheta (vjeroučitelja): oko 2400 biskupijskih i redovničkih svećenika, oko 500 redovnica i manje od 100 vjernika laika. Radi usporedbe, spomenimo da u milanskoj nadbiskupiji u Italiji, u kojoj također ima oko 5 milijuna katolika, djeluje preko 20000 kateheta (ima ih, dakle, sedam puta više nego u našoj Crkvi).

Jedan od glavnih razloga tako malenog broja vjeroučitelja u našoj Crkvi jest upravo u tome što se vjerski odgoj i obrazovanje posljednjih četrdeset godina u nas smio održavati samo u crkvenim zajednicama. Naime, vjeronauk su vodili samo svećenici i stanovit broj redovnica, a vjernici laici u tom su pogledu ostali vrlo rijetke iznimke jer praktično nisu imali izgleda za angažman u župnom vjeronauku (osobito zbog financijskih teškoća, zbog nedostatka vjeronaučnih dvorana i zbog nepovoljnog mentaliteta u župnim zajednicama). Posljedica pak nedostatnog broja kateheta jest velik broj župa bez sustavnog, redovitog i dovoljno kvalitetnog vjeronauka za djecu i mlade te bez redovite i

kvalitetne evangelizacije i kateheze za odrasle. Taj bi „začarani krug“ mnogo više morali imati pred očima oni koji ističu samo pozitivnu stranu našega dosadašnjeg župnog vjeronauka.

Želimo li, dakle, da se u nas znatno poveća broj kateheta i nastavnika za vjersku kulturu u školi, najprije je potrebno biti uvjeren da u nas treba znatno povećati opseg i kvalitetu vjerskog odgoja i obrazovanja. To praktično znači da nikako ne bismo smjeli odbiti mogućnost da se velik dio vjerskog odgoja i obrazovanja, osim u crkvenim zajednicama, ostvaruje i u školi. A to, drugim riječima, također znači da se trebamo odlučiti, usprkos mnogim teškoćama, za vrlo značajno mijenjanje ne samo crkvenog i školskog odgojno-obrazovnog sustava nego i za mijenjanje sustava mnogih drugih vidova djelovanja naše Crkve i našega društva.

Ako smo u sebi pozitivno razriješili pitanje o potrebi mnogo većega broja kvalificiranih vjeroučitelja i nastavnika „školskog“ vjeronauka, onda ćemo sve učiniti da se u crkvenim zajednicama pronađu te duhovno, pa i financijski, podrže oni koji za to „zvanje“ pokazuju najviše sklonosti i nadarenosti. Posebno treba pomoći kandidatima za to zvanje, među kojima bi trebao biti i velik broj laika, da tijekom svoga studija stječu i razvijaju te kasnije trajno njeguju potrebne općeljudske, duhovne i stručne kvalitete.

Za vođenje vjeronauka i drugih oblika evangelizacijsko-katehetskih susreta u crkvenoj zajednici te za vođenje satova vjerske kulture kao posebnog školskog predmeta potrebno je tijekom studija steći dostatnu teološku naobrazbu. Takva se naobrazba u nas stječe, naprimjer, na Katoličkom bogoslovnom fakultetu i na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu, na Teologiji u Splitu, na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu, na Visokoj bogoslovnoj školi u Rijeci, na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj, na Vrhbosanskoj visokoj teološkoj školi i na Franjevačkoj bogosloviji u Sarajevu te na institutima za teološku kulturu laika u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci.

Međutim, najprikladnije naše učilište za školovanje i doškolovanje stručnih kateheta i budućih nastavnika/profesora vjerske kulture („školskog“ vjeronauka) jest Katehetski insti-

tut u Zagrebu kao specijalizirana ustanova Katoličkog bogoslovnog fakulteta.

Na Institutu postoje različite mogućnosti studija. četverogodišnji redoviti studij koji završava diplomom visoke stručne spreme iz religiozne pedagogije i katehetskog pastoralala (rang fakulteta), dvogodišnji izvanredni diplomski studij koji završava različitim diplomama, ovisno o prethodnom ili paralelnom teološkom ili nekom drugom višem ili visokom studiju, dvogodišnji postdiplomski studij koji završava magisterijem iz religiozne pedagogije i katehetike te doktoratom u suradnji s Bogoslovnim fakultetom.

Na Katehetskom institutu u Zagrebu također su mogući različiti oblici studija i permanentne formacije u suradnji s različitim crkvenim i svjetovnim učilištima. Naprimjer, s Bogoslovnim fakultetom u Zagrebu i drugim visokim teološkim školama u nas, s Filozofskim fakultetom u Zagrebu i sličnim svjetovnim učilištima, s institutima za teološku kulturu laika i drugim institutima. Za mnoge će biti zanimljiv i poticajan podatak da se, primjerice, nakon završenog filozofskog ili pedagoškog fakulteta, tijekom trogodišnjeg studija na institutu za teološku kulturu laika i paralelnog dvogodišnjeg studija na Katehetskom institutu može steći diploma visoke stručne spreme iz religiozne pedagogije i katehetskog pastoralala. Takvi se studenti, dakle, tim trogodišnjim dodiplomskim paralelnim studijem osposobljavaju za srednjoškolske profesore vjerske kulture i za stručne voditelje vjeronaučnih i drugih evangelizacijsko-katehetskih susreta u crkvenim zajednicama.

dr Josip Baričević

GK, br. 34 26. kolovoza 1990;

GK, br. 35 2. rujna 1990. i

GK, br. 36 9. rujna 1990.